

XVIII

TÜRKİYE HALK İŞTİRAKİYUN FIRKASI ÜYELERİ HAKKINDA
1923 YAZINDA [ANKARA CEZA MAHKEMESİNCE ?] VERİLMİŞ
MAHKÜMİYET KARARI*

Esas : 339/1

Karar: 339/37

Menafi-i âliye-i vatana muhalefetle (hükümet-i milliye-i hâzıranın şekil ve idaresini taklip ve tağyir maksadıyla) (bir cemiyet-i hafiye teşkil ederek) halkı hükümet aleyhine tahrik ve tahrıs yolunda mukarrerat ittihaz ve icraî harekâta iptidarla lâzım gelen mevakiya ve ezcümle amele-nin mütekâsif bulunduğu Zonguldak ve Mersin ve Kayseri'ye ve memalik-i saireye propaganda için âzâ-i faale intihap suretiyle sevk ve izam, hükümet canibinden harekâtı hâzıraları istihbar edilerek [terk-i] faaliyet eylemeleri tebliğ ve tefhim edildiği halde hükümete muarız bir vaziyet alarak tehdide kıyam, mümanaat-ı resmıyeye rağmen (bazı ecnebi memurlarının mevki ve nüfuzundan istifade [ile]) hakk-ı akd-i içtimai men edilen kongreyi (ecnebi zevatın iştirakiyle akd) ve fırka mesarifati ile kongreye davet edilen, propaganda için memalik-i muhtelifeye sevk edilen âzânın harcırahlarını (bir müessese-i ecnebiyeden temin [ve]) istihsal ve verdikleri beyannamede cemiyat-ı ecnebiye ile tesis-i münasebet ve temin-i muhaberât kaydı mefkut iken (Üçüncü Enternasyonal kongresine murahhas izam ve hafiyen akd eyledikleri kongreye murahhas davet ve kabul) ve bu sebeple hükümetin siyaset-i dahiliye ve hariciyesine müdahale (Üçüncü Enternasyonalce kabul edilen kat'i dakikada ihtilâl vazifesini ifa edebilmek üzere) kanunî teşkilâta muvazi gayr-i kanunî teşkilât ihdasının bir vazife olduğuna ve kanunî teşkilât mümkün olmadığı takdirde (gayr-i kanunî harekâtın elzem ve zarurî bulunduğuun bütün komünistlerce kabulünün mecburiyet tahdında bulunduğuuna dair bir takım tebliğat ve talimatı mutazammın irsaliyenin) amele ve zürra sınıfına ta'lim ve tevzi suretiyle (halkı isyana teşvik) (Büyük Millet Meclisinin, fırkanın amâl ve arzusunı terviç etmek istemediği halde dağıtılması imkânının teminini) tezekkür ve tevessül eylemek maddelerinden cinayetle lüzum-u muhakemelerine karar verilen hâzır-ı bilmuhakeme mevkuf (Halk İştirakiyun Fırkası) Heyet-i Merkeziye âzâsından (Tokat mebus-u sabıkı Erzurumlu Nâzım bin Kâmil) [1], (Baytar Yüzbaşılığında matrud Kenan bin Ali) [2] ve salıfüzükir ceraim-i muayyeneden başka, İmalât-ı Harbiye Ankara Fabrikası Fen Müdürü Binbaşı Tevfik beyin kesr-i haysiyetini zem ve kadihi mutazammın neşriyatta bulunduğu iddiasından dolayı dahi kezalik maznunualeyh Fırka Kâtib-i Umumîsi Baytar Salih Hacıoğlu [3] ve Yeni Hayat mecmuası sermuahharriri Nazif bin Nizamettin [4] ve Millet Bahçesi müsteciri Ahmet Hilmi bin Yusuf [5], İkaz matbaası müdürü Develi

* Bu metin Sayın Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya'dan sağlanmıştır. Elimizdeki daktiloyla yazılı surette birçok yanlışlar vardır; bunları anlayabildiğimizce düzelttik.

kazasından Abdülkadir bin Hacı Mehmet [6], Şimendifer Ambar memuru Dersaadetli Mehmet Necati bin Sezai [7], İmalât-ı Harbiyede müstahdem Tornacı Dersaadetli Muhittin bin İsmail [8], Davavekili Ankaralı Şefik bin Ali [9] ve diğer bir maddeden mevkuf olup kezalik hâzır-ı bilmuhakeme Mehmet Efendi oğlu Ahmet Hilmi [10] ve hâl-i firarda bulunan Baytar Osman [11], Kayseri İmalât-ı Harbiyesinde müstahdem Hayrullah Usta [12], İmalât-ı Harbiyede müstahdem Nâzım [Affan?] Hikmet [13], Şimendifer Ambar memurlarından Edip [14] ve teşebbüsât ve neşriyat-ı mukarrereye bilerek bilihtiyar muavenet ve hizmet etmek suretiyle fer'an zimethal bulunduklarından kezalik cinayetle lüzum-u muhakemelerine karar verilen mevkuf hâzır-ı bilmuhakeme İkaz matbaası sermürettibi Afyon Karahisarlı Hasan Tahsin bin Ali [15] ve mürettip Ankaralı İsmail bin Mehmet [16] ve kezalik taklib-i hükümet maksadıyla teşekkül eden Komünist Fırkasına Bakû'da intisap ve esbab-ı iskatiyeden Ordu-yu millî ve [bir kelime okunamadı]den Ziya ve Nuri beyleri tevkif ettirmek suretiyle teşebbüsatta bulunmak fiilinden dolayı cinayetle lüzum-u muhakemesine karar verilen hâzır-ı bilmuhakeme Yabanabat'ın Bayır karyesinden Mehmet Adil oğlu Yusuf Kemal [17], Fırkanın neşriyat ve telkinat-ı mukarreresinde muttali oldukları halde memürin-i mahsusasına malûmat vermemek üzere ketm ve ifha ve Fırkanın halka tefhim ve ta'lim gibi tahdiş-i ezhanı mucip kavlen ve fiilen neşriyatta bulunmak maddesinden cünha ile lüzum-u muhakemesine karar verilen ve bilkefafe tahliye kılınan İmalât-ı Harbiye kamacı ustası Edirne'nin Hocahindi mahallesinden Nuri bin Ali [18] ve Dağistanlı Süleyman bin Ali [19], Bakırköy kazasına tâbi Vebidos nahiyesinden olup Ankara'nın Kattani mahallesinde mukim Ahmet oğlu Ali dos ? [20] ve İkaz matbaası müdürü Abdülkadir efendi oğlu Sezai [21] ve İkaz matbaasında mukim Beyrut vilâyetinin münteha-i Hasan mahallesinden makinist Hacı Nuri oğlu Hacı İbrahim [22] ve Ankara'nın Tekke Ahmet mahallesinde mukim İmalât-ı Harbiyede Tornacı Giritli Hacı Mustafa oğlu Ali Rıfki [23], Ankara İstasyonda mukim muayene memuru Trablusgarblı Hacı Hasan oğlu Arap Mehmet Ali [24], Mersin'de Doğrusöz gazetesi seyyar muhbirlerinden komisyoncu Adana'nın Belez nahiyesinden Abdullah efendi oğlu Bekir Ulu [25], haklarında mahall-i muhtelif-i baidede bulunmalarından tebligatın adem-i ifasıyla tefrik-i muhakemeleri karargir olan ve tahdiş-i ezhanı mucip neşriyat yüzünden mütebaki cünha maznunları Amasya Mekteb-i Sultanisi muallim-i sabıkı Behram Lütfü [26] ve Mersin'de Doğrusöz gazetesi sahibi Ata Çelebi [27] ve mezkûr gazete muharrirlerinden Hilmi Gültekin [28], İmalât-ı Harbiyede müstahdem Kamacı ustası Osman Çelebi [29], Amerikan kolleji muallimi Abdullah Tekin [30], Rus sefarethanesinde tercüman Doğan nam-ı diğer Hüsnü [31], İmalât-ı Harbiyede müstahdem Cemal Canan [32], marangoz İbrahim [33], Dr. Fuat [Sabit ?] [34], İmalât-ı Harbiyede müstahdem Zeynel'den [35] kat-ı nazarla tevhidden ve vicahen ve gıyaben icra kılınan muhakemat netayicine nazaran mezkûr Fırka müsaade-i mahsusa-i resmîye ile 7 Kânunuevvel 1920 tarihinde teşekkül ve 2 Şubat 1921 tarihinde tatil-i faaliyet ile 29 Mart 1922 tarihinde tekrar faaliyete gelerek Dahiliye Vekâlet-i Celilesinin 19 Teşrinievvel 1922 tarih ve 5023 numaralı emri tahririşiyle terk-i faaliyet etmesi tebliğ ve aynı ta-

677

rihte takibata mübaşeret edildiği 29 Mart 338 tarih ve 1922 numaralı Merkez-i Umumî Reisi Sıtkı Nâzım imzalı varaka ve merbutu beyanname ve ledelistilâm cihet-i mülkiyeden verilen cevab-ı derkenarı ve tahkikat-ı evveliyeye fezlekesi cümle-i muhteviyatından görülmesine binaen cemiyat-ı haffiyeden gayr-i madut bulunup halkı hükümet aleyhine tahrik yolunda ittihaz-ı mukarrerat ve icra-i hareket ile propaganda için lâzım gelen müdafaayı âzâ-i faale sevk ve izam ve ecnebi zevatı iştirakiyle kongre akd ve firka mesarifatıyla memalik-i muhtelifeye sevkolanun âzâ harcirahlarını bir müessese-i ecnebiyeden temin ve istihsal ve haffiyen kongre akdi, Büyük Millet Meclisinin fırkanın amâlini terviç etmek istemediği halde dağıtılmasını tezekkür ve tevessül eylemek ef'ali hakkında memurin-i mahsusa raporları mahiyet-i fiile nazaran sübut-u fiile gayr-i kat'i ve münderecatının muhakemenin temin-i kanaatine kâfi esbab-ı sübutiye ve kanuniye-i saire ile teyyüt etmemiş olmakla beraber, mukarrerat-ı haffiye olmak üzere meydana konulan varaka vüsuk-u kanuniyeden âri bulunmuş ve başka türlü delâil ve emarat-ı kanuniye de tahassül edememiş ve ancak fırkanın terk-i faaliyet etmesinin tebliğ edilmesi üzerine hükümete muarız bir vaziyet takınarak devam-ı faaliyete say eylediği ve hükümete verilen beyannamede cemiyat-ı ecnebiye ile tesis-i münasebat etmeyeceği kaydı mevcut iken Üçüncü Enternasyonalde temin-i irtibat ve münasebat ve Üçüncü Enternasyonalin kabul eylediği kat'i dakikada ihtilâl vazifesini ifa eylemek üzere kanunî teşkilâta muvazi gayr-i kanunî teşkilât ihdasının bir vazife olduğunu ve kanunî teşkilât mümkün olmadığı takdirde gayr-i kanunî harekâtın elzem ve zaruri bulunduğunun bütün komünistlerce kabulü mecburiyet tahtında olduğuna dair talimat ve tebligatı mutazammın risaleyi amele ve zürra sınıfına tevzi suretiyle kavanin ve nizamat-ı devlete adem-i itaatla halkı teşvik ve inzibat ve emniyet-i memlekete tehlike ihdas edecek derecede tahdiş-i ezhanı mucip neşriyatta bulunan dosya meyanında mevcut telgrafname suret-i mütereccimesi ve Beynelmillel Komünist Fırkasının Türkiye Heyet-i Murahhası (Jak Sadul'un) zarp ve esbak gazetesinin 24 Eylül 1338 tarihli nüshasında münteşir beyanatı, Yeni Hayat mecmuasında münderiç İcra Vekilleri Riyaset-i Celilesine verilen 18 Eylül 1338 tarihli ve Kâtib-i Umumî Hacıoğlu Salih Efendi imza ve Fırkanın mühr-ü resmîsini havi Merkez-i Umumî mukarreratı ve Fırkanın nâsir-i efkârı olan mezkûr gazetede de muhtelif ünvanlarla münteşir makalât-ı aide medlûlatı ve kendilerinin huzur-u mahkemede vaki olan beyanat ve ifadat-ı sarihaları delâletleriyle sabit olmuş ve fakat bu veçhile tebligat ve neşriyat-ı vakıanın istihdaf eylediği taklib-i hükümet cürmünün icrasına iptidar kılınan tahkikat dolayısıyla asar-ı faaliyet ve nakdiye zuhur etmeksizin kuvve-i tahayyülde kalarak kanunen müstelzim-i ceza ve mesuliyet teşebbüs-ü tam derecesine vasil olmamış ve mücerret tasavvur ve mülâhazat derecesinde kalan teşebbüsat-ı nakise-i cürmiyenin bir ceza tehdidi altında mahallî kanun ile menedilmemiş mücazaat bilfiil ve hareket gayr-i mevcut görülmüş olduğundan bervech-i meskut evsaf-ı muayyene ile mertebe-i sübuta vasil olan terk-i faaliyet etmesi tebliğ kılınması üzerine hükümete muhalif ve tehditkâr vaziyetiyle devam-ı faaliyete say'i ve beyanname hilâfında cemiyat-ı ecnebiye ile tesis-i münasebet eylemek Cemiyetler Kanunu ahkâm-ı mahsusasiyle emniyet-i

678

memlekete tehlike iras edecek surette ve tadhiş-i ezhanı mucip neşriyatta bulunmak dahi kanun-u umumî ile mücazat-ı tehdideyi müstelzim cünha ef'alinden madut bulunması ve bundan başka Salih Hacıoğlu'nun mumaileyh Tevfik beyin kesr-i haysiyetini mucip ve madde-i mahsusa beyan etmeksizin alelade cürmüne mücasereti Yeni Hayat mecmuasının 22 numaralı nüshasında münderiç "Kel Başa Şimsir Tarak" serlevhalı makalesinde (ceza aldığımız garip bir vak'anın ne derece sefil bir kafanın esfel düşünceleri ile kirletmiş bulunduğu ve bizleri için için yiyen bir taklit geri durmasıyla kendisini göstermekte, 23.3.1338 tarihinde bu ocağın fen müdürü [dört kelime anlaşılamadı] tamirhane amelesinden Veysel İnni Nuhu Fatiha yani tekme tokat makam-ı âlisinden kapı dışarı itivermiş, o adam kendisini mintarafilhâh amelenin başına musallat bir belâ olarak telâkki eylemiş) diye muharrer olan fıkârat-ı mahsusa ve ifadat-ı muayyene medlûlatı ile sabit olmuş ve gerçi bu makalenin mesbutu mumaileyh Tevfik bey olmadığı müdafaaten serdedilmekte bulunmuşsa da makalenin heyet-i mecmuası beyaz ibare ifadesiyle fen müdürü mumaileyh Tevfik beye kastolunduğu bariz ve müberhen bulunmuş olduğundan Salih Hacıoğlu ve müdafaâ vekillerinin bilcümle ef'al-i müddeabihaden beraat talepleri eshabı ve delâil-i mesrudeye karşı gayr-i varit bulunmakla müdafaat-ı mezkûrenin reddine ve Ankara Heyet-i Merkeziye âzasından maznun-u aleyhimden mumaileyhim Nâzım, Kenan, Ahmet Hilmi bin Yusuf, Nazif bin Nizamettin, Baytar Osman, Salih Hacıoğlu'nun taaddüd-ü ef'ali esbab-ı müseddide-i takdriyeden olmak üzere hükûmete muarız vaziyetiyle devam-ı faaliyete say ve beyanname hilâfına cemiyat-ı ecnebiye ile tesis-i münasebet ve tadhiş-i ezhanı mucip neşriyat ve bunlardan başka Salih Hacıoğlu'nun Tevfik beyi kadih eylemek fiillerinin mürtekibi olmak üzere mesuliyetlerine ve Yusuf Kemal'in mumaileyhime Ziya ve Nuri beyleri tevkif ettirdiği hakkında kezalik temin-i kanaata kâfi delâil tahassül edemediğinden ve mücerret hudud-u millî haricinde vakt-ı esarette Bakû'da Üçüncü Enternasyonale intisap eylemek dahi müstelzim-i mücazaat bir cürüm teşkil etmeyeceğinden ve neşriyat-ı vakiaya bilerek ve bilihtiyar muavenet ve hizmet etmek suretiyle fer'an zimethal bulunmaktan maznunualeyhime İkaz matbaası mürettibi Hasan Tahsin, İsmail bin Mehmet'in matbaa amele sınıfından bulunup vazife ve mevki-i içtimaiyelerine nazaran Fırka erkânının ef'al-i mezkûrelerine bilerek ankastın iştirak eyledikleri sabit olmamış ve evrak-ı matbua muhteviyatından mesuliyetleri ve esasat-ı hukukiye ile gayr-i kâbil-i telif ve neşriyattan mütevellit mesuliyetin mahal ve rücuu kanunen muayyen ve maksur bulunmuş olduğundan Abdülkadir efendinin de tatil-i faaliyet emrinin tebliğinden mukaddem fırkadan kat-ı irtibat ederek mumaileyhin ve mütebaki maznunualeyhimin ef'al-i müddeabihada fer'an veya aslen dahil-i iştirakleri sabit olmadığından bunların da bervech-i mukarrer mincihetin beraat ve mincihetin adem-i mesuliyetlerine ve mevkuf olan Yusuf Kemal, Abdülkadir, Mehmet Necati, Muhittin, dava vekili Şefik, mürettip Hasan Tahsin, İsmail bin Mehmet efendilerin başkaca mevkuf olmadıkları suretle tahliyelerine, dava vekili Şefik hakkında ekseriyetle diğerleri hakkında ittifakla verilen kararın tefhimini müteakip faaliyetleri karargir olan mumaileyhim Nâzım, Kenan, Ahmet Hilmi bin Yusuf, Nazif Nizamettin, Baytar Osman'ın teaddüt fiilleri ve Sa-

679

lih Hacıoğlu'nun ef'al-i mezkûresine inzımm eden kadih fiili sebeb-i şiddet addolunarak azamî cürüm itibariyle hareketlerinin temas eylediği Ceza Kanununun 66'ncı maddesinin zeyl-i sanîsi hükmüne tevfiқан mevkuf kaldıkları müddet mahsup olmak üzere bunlardan Salih [Hacı]oğlu'nun 3,5 ve diğerlerinin 3 ay müddetlerle hapislerine ve her birlerinden takdir olunan beşer lira ceza-i nakdiyenin mücazaat-ı nakdiyenin tezyidine mütedair olan kanunun birinci maddesi mucibince beşer misline biliblâğ 25 lira ceza-i nakdî istifasına ve mezkûr ceza-i nakdiyeyi vermedikleri takdirde kanun-u mezkûrun 37'nci maddesine tevfiқан 25 gün müddetle hapse tahvilen icra-i mücazaatlarına ve fakat Nazif Nizamettin, Ahmet Hilmi efendilerden maadasının tayin olunan hapis cezasından başka ceza-i nakdiyeye mukabil fazla mevkufiyetleri bulunduğundan bunlar hakkında müddet-i mahkûmiyetlerinin mahsubu ile başkaca ceza-i nakdi istifasına mahal olmadığına ve ikmal-i müddeti ve sairelerinden sonra kanun-u mezkûrun 13'üncü maddesi mucibince zaptiye nezareti altında bulundurulmalarına ve mütecavizinalayh Tefvik beyin mevki-i içtimai ve sıfat-ı memuriyeti itibariyle Kanun-u Cezanın 214'üncü maddesi mucibince takdir edilen 100 lira tazminat-ı maneviyenin mumaileyh Salih Hacıoğlu'ndan bitahsil Tefvik beye itasına ve Tefvik beyin fazla müddeasının reddine ve bunlardan Nâzım, Kenan, Salih Hacıoğlu'nun tarih-i tevkiflerine nazaran ikmal-i müddet eyledikleri anlaşıldığından başka sebeble mevkuf oldukları halde tahliye-i sebillerine ve masarif-i muhakeme olan 900 zabıt ve 100 ilâm ve 660 istintak ve kadem ki cem'an 3660 [!] kuruşun kendilerinden istifasına ve dava hukuk-u âmme namına cereyan ettiğinden bearaat eden maznunlar tarafından dermeyan edilen tazminat taleplerinin reddine kabil-i itiraz ve temyiz olmak üzere, Osman hakkında giyaben ve diğerleri hakkında vicahen verilerek usulen tefhim ve alenen icra kılındı.

9 Ağustos 1339